

SEVEREN, Joris van (Wakken 19 juli 1894 – Abbeville 20 mei 1940).

Was de zoon van een notaris en van moederszijde verwant met de Antwerpse letterkundige **Maria Belpaire**. Van Severen groeide op in een tweetalig, plattelands, Vlaamsvoelend burgergezin. Een ietwat liberaal-katholieke opvoeding thuis en van 1903 af een strenge opleiding bij de jezuïeten aan het Sint-Barbaracollege te Gent hebben hem diep getekend. Uit zijn dagboek uit de college tijd (1910-1912) blijkt de grote invloed van **Frans van Cauwelaerts** *Verhandelingen*. De notities van de collegeleerling duiden op een dubbele richting die hij in de toekomst aan zijn leven wou geven: flamingantisme en literatuur.

Aan de Gentse universiteit ingeschreven, in oktober 1912, voor de studie van de rechten, ontplooidde hij een aanzienlijke activiteit. Hij werd voorzitter van de **Rodenbach's Vrienden**. Aan dit congres werkte Van Severen mede, evenals aan de door de **Vereniging van Vlaamse Letterkundigen** te Ingooigem opgezette Hugo Verriest-hulde, op 17 juli 1913. Een maand later ontmoette en hoorde hij voor het eerst Verschaeve te Pittem, naar aanleiding van de Verbiestfeesten. In het kader van een regionale werking van het **Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond** (AKVS) in het Tieltse kwam hij in contact met figuren als **Joris Lannoo**, **Achiel Dewulf** en **Arthur Coussens**. Waarschijnlijk heeft hij in die periode het opstel van Verschaeve *De Dichter Albrecht Rodenbach* (1909) gelezen.

Op 24 september 1914 werd hij opgeroepen naar

Een jonge Joris van Severen als sergeant aan het front (1915-1916). Van Severen was niet actief betrokken bij de Frontbeweging, maar de oorlog en zijn contacten met Cyriel Verschaeve hadden op hem een radicaliserende invloed. Na de oorlog betreurde hij de onderlinge Vlaams-nationalistische verdeeldheid.

Lier, depot van het negende Linieregiment. In de loop van oktober arriveerde hij met vele anderen in Calais; Hendrik de Man, Lannoo, Firmin Deprez, Berten Pil en Van Severen gingen voor een kaderopleiding naar Frankrijk. Op 23 maart 1915 was Joris aan het front, sector Stuivekenskerke, maakte onder generaal Jacques snel militaire promotie, maar weigerde aanvankelijk onderluitenant te worden. Pas in januari 1917 werd hij officier. In zijn vrije dagen werd hij een graag geziene gast in de villa van Belpaire in De Panne. Hij leerde er vele intellectuelen kennen. In het voorjaar 1916 begon een correspondentie met de Antwerpse Franstalige Vlaming Charles Gouzée de Harven. Zij wisselden hun impressies uit over kunst en cultuur en over hun intensieve lectuur. Waar Van Severen tot 1914 veel van Maurice Barrès hield, liep hij nu over van de radicale, integralistische Léon Bloy en, uit diens geestelijke verwantschap, Ernest Hello, Ernest Psichari en Paul Claudel. Deze Franse en katholieke gerichtheid zou hem nooit meer verlaten.

De gruwel van de oorlog maakte een diepe indruk op Van Severen. Hij volgde met spanning en instemming de Russische revolutie in 1917. Er zijn geen aanwijzingen dat Van Severen een belangrijke

rol zou gespeeld hebben in de geheime frontorganisatie. Maar zowel uit zijn eigen oorlogsdagboek als uit de belangrijke correspondentie met Verschaeve blijkt overduidelijk welke evolutie de onderluitenant op Vlaams gebied heeft doorgemaakt in de periode 1916-1918.

Toen op 21 mei 1916 Deprez sneuvelde ging een schok door de studenten- en intellectuele middens aan het front. Onder leiding van Hilaire Gravez werden drukke besprekingen gevoerd over de functie van een studentenwerking. Dat leidde, begin juli, tot een huldeadres gericht aan Van Cauwelaert, om hem tegen kritiek te ondersteunen. Als hoofdredacteur van *Hoogstudent* ondertekende Van Severen. Meteen eisten de studenten een groter aandeel in de redactie van *De Belgische Standaard*, en toen dit door Belpaire en Ildefons Peeters verhinderd werd, vergrootten zij hun invloed op *Ons Vaderland* (1914-1922). Van Severen die deze radicalisering van dichtbij meemaakte, was op 26 september 1916 in De Panne wanneer Van Cauwelaert een al te optimistische beeld schetste van de inzichten van het Hof en van de regering met betrekking tot de Vlaamse eisen. In zijn dagboek noteerde hij dat Van Cauwelaert "de zekerste beloften van onze regering ontvangen heeft wat de vervlaamsing van Gents hogeschool aangaat". Twee dagen later zag hij Verschaeve, die ook in De Panne geweest was, te Alveringem. De kapelaan verdedigde "hartstochtelijk" de vernederlandse universiteit. Bij herhaling dook in de notities het enthousiasme van Verschaeve op voor de beslissing van Lodewijk Dosfel, zo op 14 november 1916.

Tien dagen na het afkondigen van repressieve maatregelen, werd op 15 augustus 1917 de persoonlijke papieren van onderluitenant Van Severen door de Sûreté Militaire onderzocht: een exemplaar van de "Open Brief" aan de koning werd in beslag genomen. Er volgde acht dagen kamerarrest en enkele weken later een tijdelijke overplaatsing naar een instructiecentrum. Verschaeve steunde hem en aan Gouzée de Harven schreef Van Severen: "België bestaat niet en het Belgisch vaderland is onzin." Op 9 november 1917 was hij terug aan het front.

Hij bleef Verschaeve regelmatig bezoeken en gaf op 18 mei 1918 een verslagje van het gesprek over "de ijzige waanzin van de oorlog" waarbij de kapelaan de deserties van de voorbije dagen (onder meer die van Carlos van Sante) verdedigde. Op 25 juni volgde een tweede incident met Van Severen: een groep soldaten die onder zijn leiding stond, weigerde bij de terugkeer na een toneelvoorstelling Franse bevelen uit te voeren. Hij werd gedegradeerd en naar het opleidingscentrum Criel-sur-Mer gestuurd. Bij zijn laatste bezoeken aan Alveringem, voor het eindoffensief, hebben ze het opnieuw over Dosfel "die de Van Artevelde van het nieuwe Vlaanderen" is en over August Borms.

De verstrooiing van de frontsoldaten na 11 novem-

ber 1918 veroorzaakte een diepe depressie bij Van Severen, die wenste dat de **Frontbeweging** op haar elan van 1917 zou doorgaan in de strijd tegen de oorlog en tegen de vaderlandsliefde die oorlogen veroorzaakte. Eigenlijk brak een zware geestelijke crisis door, waaraan geen einde kwam, toen hij op 6 februari 1919 aan de Gentse universiteit verder ging studeren en voorzitter werd van de afdeling van het **Algemeen Vlaamsch Hoogstudentenverbond**.

Toen hij op 15 juni gededemobiliseerd werd, slingerde hij tussen het internationalisme en de volksnationalistische meetings van de Fronters. De toon en de inhoud van zijn toespraken uit de jaren 1919 en 1920 verraden dat Van Severen de algemene opinie van de **Frontpartij** vertolkte. Hij behoorde niet tot de groep rond priester **Robrecht de Smet** die de activistische verzuchtingen (**activisme**) wilde doordrukken en liet zich ook niet in met de eerste naoorlogse verkiezingen van 16 november 1919.

Mede gesteund door Verschaeve, dacht Van Severen over de oprichting van een tijdschrift dat in januari 1921 onder de titel *Ter Waarheid* verscheen. Het kwam tot stand in samenwerking met de socialistisch geörienteerde **Achilles Mussche** en sloot in de beginfase aan bij de internationalistische tijdschriften uit Antwerpen (*Ruimte* en andere). Van Severen bepleitte een radicaal democratisch gedachtegoed en een volstrekt antimilitarisme. "Buiten een gezonde democratie denkt het (Vlaamse Front) zich geen zelfstandig Vlaanderen in," schreef hij in 1921.

Deze Vlaams-democratische overtuiging hield evenwel niet lang stand. Het ging Van Severen niet voor de wind met dit tijdschrift. Eerst viel Verschaeve uit door verbod van bisschop **Gustave Waffelaert** in juni 1921. Het jaar daarop kritiseerde Dörfel het tijdschrift zowel uit een integralistische houding als uit ongenoegen om de Europese koers. Op die wijze kreeg het vooroorlogse *Jong Duitschland* van Dörfel en Verschaeve geen echte opvolger. Van Severen oriënteerde zich sedert het midden van 1922 naar een meer uitgesproken katholieke koers. In januari 1923 meldde de redactie dat ze de rooms-katholieke levensleer als de enige en absoluut ware beschouwde. Als gevolg van deze evolutie haakte Mussche af.

Op 20 november 1921 werd Van Severen in het arrondissement Roeselare-Tielt, dat voor het eerst een nationalistische lijst neerlegde, tot volksvertegenwoordiger gekozen met 5730 stemmen. Politieke tegenstrevers waren **Aloïs van de Vyvere**, **Gustaaf Sap** en de flamingantische syndicalist **Isidoor de Grève**. Zijn parlementaire werk verwaarloosde hij echter tot groot ongenoegen van de nationalistische kopstukken uit West-Vlaanderen. Van Severen beperkte zich in 1922 en 1923 tot een vijftal redevoeringen in de Kamer, in hoofdzaak over de buitenlandse politiek: hij keerde zich tegen

het verdrag van Versailles, tegen de voorstelling alsof Duitsland alleen schuld had aan de Eerste Wereldoorlog, tegen de Ruhrbezetting en tegen een eenzijdig bondgenootschap met Frankrijk. Met betrekking tot de binnenlandse politiek volgde Van Severen niet de richtlijnen van de nationalistische groep die aanstuurden op een onthouding bij de stemming over het wetsvoorstel-Van Cauwelaert voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit: hij stemde in december 1922 tegen.

Reeds in maart 1923 vroeg hij om de opheffing van de Godsvrede, de zogenaamde neutraliteitsafpraak binnen Het Vlaamsche Front, hierin vagelijk gesteund door zijn West-Vlaamse achterban met Karel van der Espt, Maurits Geerardyn, Jeroom Leuridan, Jozef Lootens, Lannoo, Emiel Thiers, en anderen. Daarmede zette hij een proces in van omvorming van de nationalistische partijformatie; het zou leiden tot een ideologische en organisatorische verwarring die jaren zou aanslepen en uitmonden op de stichting van het Verdinaso. In juni 1923 stelde hij in *Ter Waarheid* dat het nationalisme een uitgesproken katholiek karakter moest krijgen als levensbeschouwelijk fundament. Op 20 oktober 1923 schreef hij in *De Westvlaming* dat "De Westvlaamse tak van het Vlaams Front een groep van Rooms-Katholieke Vlaams-Nationalisten was die ijvert voor de verwezenlijking van de Rooms-Katholieke wereldbeschouwing en levensleer". Een week later begon hij in datzelfde blad een reeks artikelen: "De nieuwe richtlijnen van het Vlaams nationalisme in West-Vlaanderen". In deze reeks artikelen die het uitgangspunt van 20 oktober verduidelijkte, doken de namen op van Charles Maurras, Georges Valois en een herhaald beroep op de kerkelijke documenten uit 1864 (de encycliek *Quanta Cura* en de *Syllabus Errorum* tegen de moderne vrijheden). De reeks werd in 1924 voltooid met een drieledig opstel in *Ter Waarheid*: "Vlaamsch nationalisme. Een essay". Daardoor kreeg het nationalisme bij Van Severen niet alleen een katholiek karakter, maar ook een conservatief-integralistische overtuiging.

Deze theoretische beschouwingen uit 1923-1924 moesten volgens Van Severen klaarheid scheppen in de Vlaams-nationale organisatie voor de aanstaande verkiezingen van 5 april 1925. Het tegendeel was waar. Voornamelijk in het arrondissement Roeselare-Tielt werd een nieuwe culturele vereniging tot stand gebracht, de Roomsche Katholieke Vlaamsche Nationale Vereeniging (RKVNV), op basis van een door Dosfel opgesteld programma dat eveneens een principieel katholiek karakter vooropstelde. Deze nationalistische vereniging die zich vrij onduidelijk naast de afdelingen van Het Vlaamsch Front flankeerde, wilde zich een breed rekruteringsveld toe-eigenen om door te kunnen dringen in de Vlaamsgezinde arbeidersbeweging van het gewest. Ze telde vele vrienden uit Van

Severens partijachterban die de naam van Het Vlaamsch Front lieten vallen en zich de Roomsche Katholieke Vlaamsche Nationale Groep noemde, wat even later in 1925 het Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond (KVNv) werd.

Lang voor de verkiezingen ontstond in het arrondissement Roeselare een dubbel bezwaar tegen Van Severen. Voornamelijk Leuridan verweet de volksvertegenwoordiger zijn eigengereid gedacht, zijn aristocratische handelwijze, zijn actie tegen het weekblad *Vlaanderen* (1922-1933), zijn grove polemiek met Dosfel en zijn reactionaire, antidemocratische gezindheid. Vervolgens hadden een groot aantal leden van de RKVNv waaronder opnieuw Leuridan, maar ook Dries Devos en Thiers als de voornaamsten gepleit voor onderhandelingen met de christelijke arbeidersbeweging. Van Severen overleefde de kritiek, boorde de onderhandelingen in de grond en werd met een klein stemmenverlies (-373) verkozen. Niet alleen had een electorale doorbraak zich in de provincie niet voorgedaan. Van Severen evolueerde nu steeds verder weg van de nationalistische partijorganisatie.

Hij ging zijn eigen weg op het ogenblik dat zijn innerlijke crisis zich in duidelijk maurrassistische zin oploste. Zijn lectuur van *Maritain en Massis*, zijn revolutionaire voorbeelden als D'Annunzio en Mussolini brachten hem bij dat het om meer ging dan het Vlaams-Belgisch probleem, maar om de vestiging van een nieuwe orde in het door de oorlog en revolutie verscheurde Europa.

De electorale perikelen van 1925 en de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1926 deden hem het geloof in de democratische ordening geheel verliezen. Meer en meer verkondigde hij een autoritaire staats- en maatschappijopvatting en geloofde in de vorming van een militie als enig strijdmiddel. Op het Groot-Nederlands Studentencongres te Gent, 29 maart 1926, kondigde hij zijn nieuwe doelstellingen aan: politiek Groot-Nederland (op dit punt gesteund door het weekblad *Vlaanderen*), de corporatieve staatsordening (hij las niet alleen Maurras maar ook La Tour du Pin) en de verovering van de macht door de vorming van milities. Voorlopig primeerde de eerste doelstelling, maar steeds sterker werd Van Severen gefascineerd door het probleem van politieke machtsverwerving. Zijn buitenlands politiek voorbeeld was het Italiaanse fascisme.

Daardoor manoeuvreerde Van Severen zich in een uitzonderlijke positie. Hij deed de pogingen tot unificatie van de Vlaams-nationalistische groepen steeds verder van een oplossing afdrijven. Hij legde de schuld evenwel eenzijdig bij de "vele vooraanstaanden en leidinggevende Vlaamse nationalist", zoals hij schreef in *De Westvlaming* van 12 december 1926, die "blijven vastzitten bij staats en sociale instellingen die over gans Europa in volle verval zijn". Bij hem ging het steeds meer over een fundamentele herinrichting van staat en maat-

Joris van Severen als leider van het Verdinaso. Van Severen volgde tijdens de jaren 1920 als Vlaams-nationalistisch volksvertegenwoordiger een eigenzinnige koers en evolueerde steeds meer in anti-democratische richting. In 1931 stichtte hij het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen. Met het Italiaans fascisme als voorbeeld pleitte hij voor een corporatistische nieuwe orde in een autoritaire Dietse staat. Na de afkondiging van een Nieuwe Marsrichting (1934) manifesteerde hij zich als een loyaal belgicist en vervreemde daardoor steeds meer van een deel van zijn medestanders. (ADVN)

schappij, waarbij zijn integralistische uitgangspunten van 1923 nu in versneld tempo opgeschoven naar een rechts radicalisme. De reorganisatie van het feitelijk bestaande Vlaams-nationalisme, de aanpassing van de partijstructuren lieten hem omzeggens koud. Het overleg in Gent op 27 maart 1927 met het KVVN van West-Vlaanderen sprong af door de welbewuste tactische aarzelingen van Van Severen, die hoe dan ook van sommige vrijzinnige groepen in Antwerpen afwilde. Uit die periode stammen de eerste verwijten van fascisme aan het adres van Van Severen. Zo verklaarde de voorzitter van de Frontpartij **Herman van Puymbrouck** aan **Hendrik Borginon**: "Hij wil meer dan ooit het Vlaams nationalisme in het teken van het fascisme plaatsen (...) hij keert terug naar West-Vlaanderen om daar zijn eigen gang te gaan." Eind april 1928 kwam het dan toch tot de oprichting van een directorium voor de Vlaams-nationalistische groeperingen buiten Het Vlaamsche Front van Antwerpen, onder de benaming van **Algemeen Vlaamsch Nationaal Verbond (AVNV)**. Van Severen trachtte zijn stempel te drukken, maar niemand volgde zijn snelle ideeënevolutie. Hij had nu ook Gonzague de Reynold en Antonio Salazar gelezen. Struikelblok was het solidarisme, dat ook door het weekblad *Jong Dietschland* (1927-1933) sterk gepropageerd werd. Het directorium van het AVNV besliste dan op 27 december 1928 het verbond te ontbinden, als West-Vlaanderen (dit was dan Van Severen en Thiers) op zijn onvoorwaardelijk Groot-Nederlands standpunt bleef. Precies een maand daarvoor had Van Severen een van zijn heftigste anti-Belgische redevoeringen in de Kamer uitgesproken. Het was zijn parlementaire zwanenzang.

Op 29 mei 1929 werd hij met 6242 (+885) stemmen niet herkozen. De oorzaken dienen gezocht te wor-

den in een samenloop van omstandigheden: de katholieke lijst van het arrondissement had de dissidente christen-democraten weer opgenomen; deze lijst werd door negociaties van Van de Vyvere geapparenteerd aan die van de christen-democraten te Kortrijk en te Ieper. De populaire Victor de Lille had bovendien iets meer dan vijfduizend stemmen afgesnoept. Deze voor de nationalistes succesrijke verkiezingen maakten op Van Severen niet de minste indruk. Hij schoof de uitslag terzijde en pleitte op 22 juni in *De Westvlaming* voor een strenge organisatie van een staat in een staat, een aanvang van de Vlaams-nationale staat in wording. In de zomermaanden dacht hij reeds hardop aan zijn eigen milite; het AVNV was toch uiteengevallen. Op 3 mei 1930 nam hij ontslag uit het KVVN, dat hij met zoveel vuur in 1925 had helpen stichten. Voorlopig nam Thiers zijn plaats in het verbond in, maar de verwijdering met Leuridan werd groter. Ook buiten West-Vlaanderen werden de scheidingslijnen duidelijker; alle voormannen stonden eind 1930 voor de keuze: voor Van Severen of voor de meer gematigden die door hem smalend de "neobelgicistische advocaten" werden genoemd.

Op 3 augustus 1930 sprak Van Severen te Izegem over de grondslagen van het Vlaams-nationaalsolidarisme. Hij kreeg er de groep achter zich die onder leiding van de syndicalist Juul de Clercq zich van de christelijke arbeidersbeweging in 1925 had afgescheurd. Dit was een belangrijke stap in wat een jaar later de nieuwe beweging zou worden. Van dat ogenblik af begonnen groepjes hier en daar in Vlaanderen aansluiting te zoeken. De ontknoping viel in het voorjaar 1931. Van Severen werd in het AVNV-directorium in de minderheid gesteld. Toen hij in september de oprichting aankondigde van een nieuwe organisatie werd hij uitgesloten. Op 6 oktober maakte hij officieel de stichting van een **Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen** (Verdinaso) bekend: Moens, Thiers, Antoon Samyn, Pol van Herzele, De Clercq, Jef François, Jef Missoorten, Leo Poppe volgden hem; Leuridan, Staf de Clercq, Hendrik Elias, Herman Vos, Ernest van den Berghe evenwel niet. De scheiding van de geesten was voltrokken.

Verschaeve die vanuit Alveringem de evolutie van Van Severen nauwlettend had gevolgd sedert 1926, betuigde ostentatief zijn sympathie voor de nieuwe beweging. Met een onmiskenbare radeloosheid poogden de vroegere medestanders van Van Severen in West-Vlaanderen de kloof weer te dichten; ze gaven hun pogingen op in februari 1932. Met een solidaristische wind in de zeilen, onder meer door de encycliek van Pius XI, *Quadragesimo Anno* (15 mei 1931), en gedragen door een ware golf van publicaties uit de jaren 1930-1932 in geheel West-Europa, die met groot enthousiasme doch even gortevaagheid een renaissance van corporatistische ideeën inluidde, wilde Van Severen het Verdinaso als een

groots opgezette beweging uitbreiden. Hij hervormde *De Westvlaming* tot *Hier Dinaso!*. De eerste landdag had plaats te Roeselare op 10 juli 1932. Het programma was in hoofdzaak opgesteld door Moens maar Van Severen verkondigde fier dat zijn landdag volkomen het tegenovergestelde was van een democratisch congres. Voor het eerst verscheen daar de **Dietsche Militie**, de paramilitaire organisatie van het Verbond. Vanzelfsprekend kondigde de Leider een boycot af van de parlementaire verkiezingen van november 1932.

In de loop van 1933 werd het steeds duidelijker welke richting Van Severen uit wilde. In september ontmoette hij **Anton Mussert**, de leider van de **Nationaal-Socialistische Beweging** (NSB) in Nederland en in het voorjaar 1934 ondernam hij een reis naar het noorden voor gesprekken met **Henri Bruning**, **Ernest Michel** en **Ernst Voorhoeve**. Dit soort van grootneerlandisme en de gedachte-evolutie van Van Severen in het algemeen veroorzaakten de eerste grote breuk, die met Moens. Reeds sedert de zomer van 1933 verschilden zij van mening over de te volgen strategie. Van Severen zag duidelijk in dat de Belgische regering maatregelen tegen het *Verdinaso* zou nemen die de groei van zijn beweging fel zouden kunnen hinderen. Bovendien werd hij meer en meer gesterkt in zijn overtuiging dat de politieke machtsverwerving over een Belgische weg moest gaan. Deze inzichten leidden tot de zogenaamde 'nieuwe marsrichting'. Reeds op de tweede landdag, te Tielt op 10 september 1933, had hij in versluierde bewoordingen deze nieuwe inzichten te kennen gegeven. In zijn rede voor het Dietsch Studentencongres (**Dietsch Studentenverbond**) te Gent op 31 maart 1934 beweerde hij dat de Belgische staat niet omvergeworpen moest worden, maar veroverd. Op 14 juli en 20 augustus 1934 volgden de openlijke uitspraken. Moens, die sinds 1933 aan *Dietbrand* werkte, kon niet meer volgen. Evenmin Verschaeve en vele Vlaams-nationalisten die onder geen beding van een anti-Belgische koers wilden afstappen. Moens heeft gepoogd de ideologische verschillen te herleiden tot de tegenstelling tussen volks- en staatsnationalisme en waarschuwde in september 1934 voor een eenzijdig afglijden naar buitenlandse fascistische invloeden.

Kort nadien publiceerde Van Severen de brochure *Van demoliberale volksverscheurdheid naar Dietschland en orde door het Verdinaso*, neerslag van de toespraak die hij op 20 augustus te Izegem had gehouden. Ze bevat in beknopte vorm zijn politieke denkbeelden bij de nieuwe ontwikkeling: hij wilde de vorming van een autoritaire Dietse staat, op de puinen van de vermolmde Vlaams-nationale beweging. "Van in den beginne tot nu toe is de strijd om het hervormen van het Dietse volk, verkeerdelijk genoemd 'Vlaamse strijd', gekenmerkt geweest door een grenzeloze onbewustheid en een daaruit ten dele voortvloeiende eindeloze verdeeldheid in uitzicht-

loze mekaar bekampende groepen en partijen." De Verdinaso-leider proclameerde luidruchtig het einde van de traditionele V.B., die zich vereenzelvigd had met de "verderfelijke en volksdodende waandenkbeelden van het liberalisme en van het democratisme". Nog een keer keek hij terug op de ontwikkeling van de laatste jaren: "Sinds 1926 heb ik met alle kracht gepoogd de 'Vlaamse Front gelederen' voor de gedachtengang van (het) Dietse Nationaalsolidarisme te winnen. Vruchteloos (...). Einde 1931 heb ik, dan buiten de gelederen en desnoods ertegen het Dietse Nationaalsolidarisme tot een echte en gesloten marcherende beweging opgericht (...) Daarmede begon voor goed de anti-liberale omwenteling in de Dietse landen." Deze rechts-revolutionaire ontwikkeling schreef zich geheel in de lijn van de maurrassistische denkbeelden in: de globale vernietiging van de erfenis van de Franse Revolutie, ook in Vlaanderen en Nederland, samen het Dietsland van de Orde, onder de exclusieve leiding van het Verdinaso en van Van Severen zelf.

Hij wilde na 1934 een ouverture naar Wallonië: het herstel van de oude 17 Provinciën. Aldus was deze spectaculaire en voor vele medestanders moeilijk te verteren ommezwaai in 1934 voorbode van een ontwikkeling die Van Severen zou leiden naar een loyaal belgicisme: de 'nieuwe marsrichting' heeft hem echter weinig baat gebracht; hij geraakte in een geïsoleerde positie ten tijde van de Vlaamse concentratiepogingen in 1936 (**Beginselakkoord KVV-VNV**, akkoord tussen het **Vlaamsch Nationaal Verbond-VNV** en **Rex**), niet het minst door zijn bekende aanvallen op het flamingantisme (hierin krachtig gesteund door Thiers), zijn pleidooi voor een Belgisch-Nederlands bondgenootschap (**Tony Herbert** zou hem hierin volgen), zijn koppig vasthouden aan het autoritaire leiderschap binnen de eventuele concentratie, waardoor de Leuvense groep van **Nieuw Vlaanderen** (**Gaston Eyskens**, **Hendrik J. van de Wijer** en **Amaat Dumon**) kopschuw werd. Er bleef wantrouwen tegen een Van Severen die geen enkele openlijke inspanning deed om de sympathieën voor nazi-Duitsland en anti-joodse uitspraken die in het weekblad *Hier Dinaso!* onmiskenbaar naar voren kwamen tegen te spreken, hoezeer hij persoonlijk de mening toegedaan was dat het Verdinaso geen boodschap had aan buitenlandse fascistische en nationaal-socialistische stromingen. Hij had slechts beperkte contacten in Duitsland (onder meer met **Martin Spahn** in Keulen) en wist dat na de afkondiging van de 'nieuwe marsrichting' een aantal Duitse rapporten minder enthousiasme voor zijn persoon en zijn beweging aan de dag legde.

Dat hij het ernstig meende met zijn poging om de Walen en de Franstaligen te overtuigen, bewezen *L'Ordre Thiois* (van juni 1936 af), daarna gewijzigd in *Pays-Bas Belghiques* (1938 met **J. Boseret** en **Jef**

van Bilsen). Zijn voorstel tot herziening van de Belgische staatsinrichting, oktober 1936, heeft nagewerkt in het **Studiecentrum tot Hervorming van de Staat** (1937) en in de *Conclusions additionnelles* (1938). Hij zag een vernieuwde staat België in een Diets imperium. Op 29 augustus 1937 luidde het: "Wij beschouwen het Belgisch Rijk niet als een Rijk dat moet bekampt, onttakeld of uiteengerukt worden om het Dietse volk in zijn volkomene integriteit te herstellen en het Dietse Rijk der Nederlanden te vestigen (...). Wij staan derhalve niet negatief tegenover dat Belgisch Rijk, maar wel positief. Dat wil zeggen dat wij het Belgische Rijk erkennen, door een geleidelijke actie, volgens een vast plan in het toekomstige Rijk der Nederlanden metterdaad willen integreren." In Van Severens visie was echter de binnen-Belgische federalistische oplossing volkomen achterhaald. De antifederalistische passages liggen tussen augustus 1936 en september 1939 voor het grijpen. Zo bijvoorbeeld op 30 april 1939: "Geen Vlaams-Waals federalisme. Geen bestuurlijke scheiding (...). Het Verdinaso is de besliste en onverbiddelijke vijand van alles wat in de Nederlanden tot scheiding zou kunnen voeren." Voor Van Severen liep de weg derhalve nu definitief over België. Zijn ideeën voerden hem regelrecht naar een haast naïeve verering van koning Leopold III, wiens toespraak van 14 oktober 1936 en de daaruit voortvloeiende neutraliteitspolitiek hij volledig onderschreef. Moeiteloos zag hij in een antidemocratisch en autoritair versterkt koninklijk regime een bevestiging van de staatsorganisatie.

Vanaf 1935 haalde hij ook bezwerend uit naar het communisme als de grote bedreiging van het Westen. Ook hierin is Van Severen vele flaminganten voorgegaan. In zijn Landdagrede van 4 augustus 1935 te Sint-Kruis lezen wij: "Terzelfder tijd zal over de hele wereld ingezet worden: het laatste groot-scheepse en beslissende offensief der vernietigende machten tegen de grondslagen van de christelijke beschaving, tegen de grondslagen onzer eeuwen-oude overleveringen, tegen al de waarden die aan ons leven zin geven, en voor ons leven grootheid-scheppende krachten zijn; het offensief van het sinds de Franse Revolutie op al de gebieden van het leven, in alle vormen doorwroetende bolsjewisme." In diezelfde jaren was Van Severen bij vele besprekingen en ontmoetingen betrokken: met graaf Louis de Lichtervelde, maar ook met Leo van der Essen, Van Cauwelaert, Herbert, resulterend in *Nieuwe Richtlijnen. De Vlaamsche Beweging. België en de gebondenheid der Nederlanden* (1938). Uit die tijd dateren ook de contacten met socialistische leiders als Paul-Henri Spaak en Hendrik de Man.

Wanneer de internationale situatie uitmondde in de Tsjechoslowaakse crisis van 28 september 1938 verhoogde Van Severen nog zijn steun aan de regering en aan de neutraliteitspolitiek. Hij stuurde een telegram aan eerste minister Spaak waarin het Verdi-

naso "in volkomen loyaleiteit en tucht achter koning Leopold, in de onvoorwaardelijke dienst van volk en land" stond. Van 29 maart tot 26 april 1939 kwam hij in openbare vergaderingen elfmaal terug op de neutraliteitspolitiek. In het door hem uitgegeven communiqué van 30 augustus 1939 luidde het: "Te dezer gelegenheid houd ik eraan, eens te meer met klem te verklaren dat het Verdinaso al zijn krachten ten dienste stelt ter verdediging van het vaderland en der handhaving van België's zelfstandigheid en stricte neutraliteit, onder de hoge leiding van koning Leopold."

Tegenover de Vereeniging België-Nederland-Luxemburg, gesticht op 20 mei 1939, en waarbij **Frantz van Dorpe** optrad al secretaris, was Van Severen enigszins terughoudend. Op 23 oktober 1939 riep eerste minister Hubert Pierlot een aantal historici en publicisten in zijn ambtswoning samen. Van Severen werd er unaniem om zijn loyalisme geprezen. In november werd een Verbond voor Nationale Zelfstandigheid opgericht. Van Severen tekende, naast onder meer Dr. **Albert van Driesche**, prof. Vander Essen, prof. **Frans Daels**, prof. **Camille Huysmans**, graaf Louis de Lichtervelde (die in de *Revue Générale* van 15 augustus een lovende bijdrage over het Verdinaso geschreven had) en prof. **Prosper Thuysbaert**.

De internationale toestand heeft Van Severen er ongetwijfeld toe gebracht een aantal doctrinaire scherpe kanten af te slijpen. Zelfs een toenadering tot de verkiezingen van 2 april 1939 zat erin. Maar terzelfder tijd bleek dat sinds 1936 vele vooraanstaande Dinaso's het moeilijk met hem eens konden zijn. Eigenlijk was hij als leider, na het wegvallen van Wies Moens, steeds meer vereenzaamd. Noch Thiers, noch **Jef François**, Van Dorpe, **Pol le Roy**, **Paul Persyn**, Van Bilsen of **Willem Melis** kon dat verhelpen. Melis nam zelf ontslag. De mobilisatie ontkrachtte verder het organisatiekader van de beweging.

In april 1940 begon Van Severen een nieuwe reeks spreekbeurten, bedoeld om de morele kracht van het leger te versterken, op een ogenblik dat het Brusselse liberale dagblad *La Dernière Heure* hem trachtte af te schilderen als een landverrader en een toekomstige Quisling. Het Hof antwoordde met een dankbaar telegram. In de voormiddag van 10 mei 1940 had hij nog een bespreking met Le Roy en **Jan Rijckooft**. Om 14 uur 30 werd hij door de Staatsveiligheid aangehouden. Een interventie van Senator **Pierre Nothomb** op 13 mei was nutteloos; ook stappen bij provinciegouverneur **Harry Baels** en de burgemeester van Brugge **Victor van Hoesenberghe** richtten niets uit. **Staf de Clercq** en **Paul Colin** (redacteur van *Cassandre*) kwamen haast onmiddellijk vrij. De Waalse senator, in zijn hoedanigheid van secretaris van de commissie van buitenlandse zaken trachtte op 15 mei tevergeefs het krijgsauditoraat-generaal te bereiken. Diezelfde

dag werden Van Severen, Rijckoort en Léon Degrelle op transport geplaatst, via Oostende en Duinkerke naar Béthune. Vier dagen later arriveerden de gevangenen in Abbeville. Op 20 mei 1940 begonnen Franse soldaten een wilde schietpartij. Na een korte onderbreking werd Van Severen, bij een poging om een Franse officier tot rede te brengen, met een kogel in het achterhoofd en in de buik neergeveld. Rijckoort werd met geweerkolven en bajonetsteken afgemaakt.

De dood van Van Severen was meteen een dodelijke slag voor het Verdinaso. De beweging die te veel aan zijn persoon gebonden was geweest en steeds slingerde tussen een politieke vormingsformatie en een uitdagende militie, viel uiteen. Thiers, de ijverigste propagandist uit de beginjaren en de trouwe verdediger van de 'nieuwe marsrichting', slaagde er niet in de tegenstrijdige opvattingen te neutraliseren. Een deel van de volgelingen stapte in 1940-1941 de **collaboratie** binnen, een ander deel verkoos de kant van het **verzet**.

WERKEN: *Van de demoliberale volksverscheurdheid naar Dietschland en Orde door het Verdinaso*, 1934; – *Drie redevoeringen*, 1936; – *Waarheen gaat het land? Het voorstel van den leider van het Verdinaso aan al de leiders van al de groepen die in België willen samenwerken om de noodzakelijke staatsorde te vestigen*. Rede uitgesproken te Gent op 29 oktober 1936, z.j. (1936); – *De Vlaamsche Beweging. België en de gebondenheid der Nederlanden*. De Dietsche Rijksgedachte van het Verdinaso, 1938; – *Le Verdinaso. Son organisation. Ses buts. Ses méthodes*, 1939.

LITERATUUR: H. de Busschere, *Schriften van Van Severen*. Opstellen en spreekbeurten 1919-1922, z.j. (1922); – M. van Gysegheem, 'Het bloedbad van Abbeville. Het verhaal van de spionnenkoorts 1940 en van de moord op Joris van Severen', in *Volk en Staat* (1941); – R. Lagrou, *Wij verdachten*, 1941; – L. Delafortrie, *Joris van Severen en wij*, 1942; – L. Gueuning, *Joris van Severen. Vader des Vaderlands*, z.j. (1945); – M. Belpaire, *Gestalten in 't verleden*, 1947; – L. Degrelle, *La cohue de 1940*, 1950; – D. Vansina, *Verschaeve getuigt*, 1955; – R. Baes, *Journal. Quelques extraits sur Joris van Severen*, 1960; – F. van Berckel, *De tragische dood van Joris van Severen*, 1960; – A. de Bruyne, *Joris van Severen. Droom en daad*, 1961; – L. Delafortrie, 'Van Severen, de onbekende', in *De Maand* (januari 1962), p. 47-50; – id., *Joris van Severen en de Nederlanden. Een levensbeeld*, 1963; – H. Demoen, *Jeroom Leuridan. Recht en trouw*, 1963; – R. Baes, *Joris van Severen, un âme*, 1965; – A.W. Willemsen, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jarer: 1914-1940*, 1969²; – H.J. Elias, *25 jaar Vlaamse Beweging 1914-1939*, 4 dln., 1969; – J. Gérard-Libois en J. Gotovitch, *L'An quarante. La Belgique occupée*, 1971; – H. Borginon, *Op zoek naar de weggesleepten van mei 1940*, 1973; – L. Wils, *Flamenpolitik en activisme*, 1974; – E. Defoort, *Een Belgisch reactionair catholicisme. Maurras en de Action Française binnen het Belgisch Franstalige catholicisme*, KUL, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, 1975; – L. Schepens, 'Joris van Severen: een raadsel', in *Ons Erfdeel*, jg. 18, nr. 2 (1975), p. 221-239; – C. Vlaemynck, *Dossier Abbeville. Arrestaties en deportaties in mei 1940*, 1977²; – R. vanden Bossche, *De maatschappijleer van het Verdinaso en zijn katholieke achtergrond*, 1977; – E. Defoort, *Charles Maurras en de Action Française in België*, 1978; – G. Castermans, *De houding van de Fronters in het parlement tijdens de periode 1919-1925*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1979; – L. Schepens, 'Joris van Severen', in *NBW*, VIII, 1979; – J. Poisson, *De nieuwe marsrichting van Joris van Severen*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1980; – P. Renard, *De ideologische en organisatorische problemen van het Vlaams-nationa-*

lisme in West-Vlaanderen 1919-1931, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1983; – G. van Haver, *Onmacht der verdeelden. Katholieken in Vlaanderen tussen democratie en fascisme 1929-1940*, 1983; – P. van Boxel, 'Het Diets nationaalsolidarisme in Nederland 1933-1940', in *Spiegel Historiael*, nr. 2 (1984), p. 97-102; – R. Pauwels, 'Getuigenissen van, rond en over Joris van Severen', in *Hugo Verriest. Joris Van Severen*, 1984, p. 113-143; – J. Werkers, 'La Belgique? Qu'elle crève!', in *Ter Waarheid over Joris van Severen*, nr. 2 (1985), p. 1-12; – J. Creve, *Recht en trouw. De geschiedenis van het Verdinaso en zijn militie*, 1987; – L. Moulaert, *Joris van Severen en het Verdinaso. Analyse van een beeldvorming*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1987; – L. Delafortrie, *Het Genootschap Joris van Severen. Dinaso-acties tijdens de bezetting*, 1989; – A. van Severen, 'De gedachtengang van Joris van Severen', in *AKVS-Schriften*, jg. 24 (april 1994), p. 48-56; – L. Delafortrie, *Vermoorde Van Severen herleeft*, 1994; – B. de Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, 1994; – L. Wils, *Joris van Severen. Een aristocraat verdwaald in de politiek*, 1994; – P.J. Verstraete, 'Joris van Severen en de Vlaamse Beweging', in *Gedenkboek Joris van Severen*, 1994; – W. Kennes, 'De nationale visie van Joris van Severen', in *Gedenkboek Joris van Severen*, 1994; – R. Vanlandschoot, 'Het Van Severen-jaar voorbij', in *WT*, jg. 54, nrs. 2-4 (1995), p. 114-122 en p. 230-240; – A. van Severen, *Joris van Severen (I)*, 1995; – D. Vanacker, *Cyriel Verschaeve aan het IJzerfront. Inleiding op Cyriel Verschaeve Oorlogsindrukken 1915-1918*, 1996.

ILLUSTRATIE(S), zie: Davidsfonds, Dinaso Militanten Orde, Hier Dinaso!, Verbond der Dietsche Nationaal Solidaristen, Jef van de Wiele.

ROMAIN VANLANDSCHOOT*